

SUURUSE MÕISTESTAMINE KÕRGUSENA
SÕNADE *KÕRGE, SUUR, KÕRGENEMA,*
SUURENEMA, KASVAMA, TÕUSMA,
KASV JA TÕUS KASUTUSE PÕHJAL

Heike Olmre

27.09.2019

Kõrgustesse

E-sigarettide kasutamise seotud kopsuhaiguste hulk on USA-s tõusuteel

"Arvan, et kõrgema sissetulekuga inimestel ei oleks probleemi maksta mõni protsent rohkem tulumaksu /.../, küll aga on küsimus, mille jaoks seda raha kasutatakse," sõnas ta. Reitingud: EKRE toetus tõusis,

Kreatiini kõrged väärtused viitavad

tõsta tarbijate rahatarkust ja vastutustundlikku laenamist.

Uuring näitab kõrget toetust II samba Reformierakond jätkab liidrina (1) vabatahtlikuks tegemisele

Majanduslanguse hirm on

fondijuhtide seas kümnendi kõrgeim

kõrgeim.

Eesti arst pälvis ülemaailmse kõrge tunnustuse

kõrgenenud vererõhu korral ka seda vähendavate

Töörühm analüüsis ettepanekuid e-valimiste turvalisuse ja usaldusväärse tõstmiseks

Ka läänemaailma analüütikud on täheldanud, et Põhja-Korea huvi krüptovaluuta vastu on viimasel ajal hüppeliselt tõusnud. "Põhja-Korea on näidanud huvi krüptovaluuta ja

Tallinn ei tõsta ujula perepiletites laste arvu: kust me teame, et kolmas laps sõber

on kõrge suhkrusisaldusega ja ebatervislikud.

Asia turud rühivad kõrgemale

pole? (4)

Deutsche Banki analüüsiosakonna ökonomist Sebastian Beckeri hinnangul on üks suuremaid riskifaktoreid Euroopa majandusele ja eriti väga avatud Saksa majandusele proteksionismi tõus. on elanike rahulolu apteegiteenusega väga kõrge.

Raha- ja töötajate nappuses keeleinspeksioon: sisseränne tõstab koormust (29)

OSCE: relvarahurikkumiste arv on Kaitsekulutused tõusevad järgmisel aastal

Donbassis järsult tõusnud

"Eesti uueks sihiks peab olema suurem ühiskondlik võrdsus, mis toob endaga kaasa pikemaajalise kõrgema majanduskasvu," rääkis Keskerakonna esimees

Korpusuuring

- ▶ korpuspäringusüsteem Sketch Engine
- ▶ eesti keele ühendkorpus (2017)
- ▶ kollokatsioonid, nt *kõrgenenud risk*

<s> "Kui Föderaalreserv otsustab detsembris intressimäärasid tõsta, siis tõenäoliselt valitseb turgudel järgmisel aastal **kõrgenenud** volatiilsus," hoiatas Mayflower Advisors portfooliojuht Larry Glazer. </s>

<s> Tilaapia liigne söömine viib **kõrgenenud** kolesteroolitasemeni ning teeb keha vastuvõtlikumaks allergeenidele, seda ei soovitata süüa südameprobleemidega, astma ja artriidiga inimestel. </s>

<s> On palju ülevaateartikleid, et väga madal D-vitamiini tase viib **kõrgenenud** riskini surra südamehaigustesse. </s>

<s> Silma **kõrgenenud** siserõhku peetakse üheks teguriks glaukoomi tekkel, mis võib põhjustada koera pimedaksjäämist. </s>

<s> Psoriaas on krooniline immuunsüsteemi haigus, mille tunnuseks on **kõrgenenud** , põletikulised, keskendavad nahahaigud, ning millega kaasneb tihti tugev sügelus. </s>

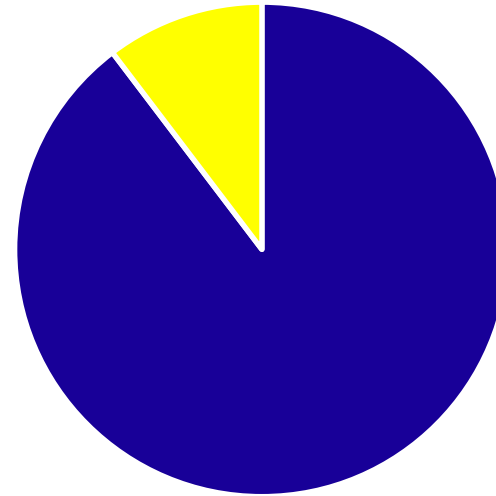
<s> Koos **kõrgenenud** klorofüllü sisaldusega langetas see järve seisundi hinnangu mitmes punktis "halba" või "väga halba" klassi. </s>

Omadussõnad

kõrge (150 + 50) ja *suur* (150 + 50)

1) nimisõnafaas, nt *kõrge tase*

2) alus ja öeldistäide, nt *tase on kõrge*

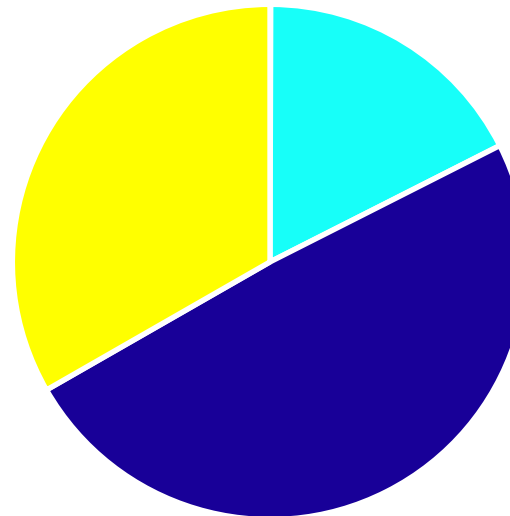

■ suur ■ kõrge

modifies				predicate_Adj_of				modifies				predicate_Adj_of			
tase	8,120	10.02	...	hind	547	10.63	...	osa	96,970	10.83	...	üllatus	828	9.61	...
kõrgel tasemel				hind on kõrge				suur osa				üllatus oli suur			
hind	6,684	9.7	...	tase	391	10.64	...	hulk	39,469	9.78	...	valik	788	9.38	...
kõrge hind				tase on kõrge				suur hulk				valik on suur			
kvaliteet	5,635	9.91	...	ootus	262	10.32	...	tänu	28,034	9.33	...	huvi	566	9.04	...
kõrge kvaliteediga				ootused on kõrged				Suur tänu				huvi on suur			
koht	4,905	8.52	...	vererõhk	119	9.3	...	tõenäosus	25,176	9.19	...	laps	352	8.08	...
kõrgeid kohti				vererõhk on kõrge				suure tõenäosusega				lapsed on suured			
vererõhk	3,379	9.39	...	eesmärk	94	8.29	...	kogus	16,835	8.57	...	vahe	348	8.32	...
kõrge vererõhk				eesmärgid on kõrged				suures koguses				vahe on suur			

Tegusõnad

kogusagedus öeldisena

kõrgenema (40 + 90), *suurenema* (100),
kasvama (100) ja *tõusma* (100)

▶ alus ja öeldis, nt *hind tõusis*

■ kõrgenema ■ suurenema ■ kasvama ■ tõusma

↔	☰	✕	subject	↔	☰	✕	subject	↔	☰	✕	subject	↔	☰	✕	subject
arv	2,668	10.37	...	arv	6,357	10.63	...	hind	9,461	11.23	...	vererõhk	30	9.28	...
arv suureneb				arv kasvab				hind tõusis				kõrgeneb vererõhk			
hulk	985	9.38	...	laps	3,450	8.69	...	palk	3,027	10.26	...	hää	6	3.78	...
hulk suureneb				lapsed kasvavad				palk tõuseb				hääletoon	5	8.96	...
maht	803	9.23	...	majandus	2,879	9.65	...	päike	1,657	9.19	...	maapind	5	6.93	...
maht suurenes				majandus kasvab				päike tõuseb				risk	4	5.1	...
eksport	531	8.75	...	käive	2,243	9.41	...	temperatuur	1,643	9.47	...				
suurenes eksport				käive kasvas				temperatuur tõuseb							
kulg	458	8.35	...	maht	1,824	9.1	...	õhutemperatuur	1,587	9.46	...				
kulud suurenevad				maht kasvas				Õhutemperatuur tõuseb							

Nimisõnad

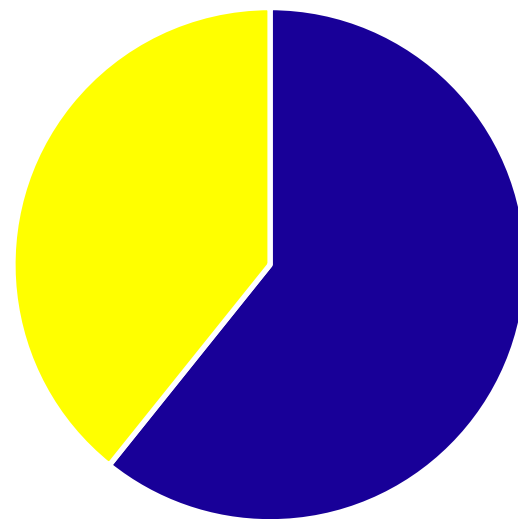
kasv (100) ja *tõus* (100)

► nimisõnafraas, nt *heaolu kasv*

↔	⋮	×
terms		
arvu_kasv	5,337	10.76 ...
arvu kasv		
ekspordi_kasv	1,915	9.33 ...
ekspordi kasv		
majanduse_kasv	1,628	9.09 ...
majanduse kasvu		
käibe_kasv	1,488	8.97 ...
käibe kasvu		
tootlikkuse_kasv	1,392	8.87 ...
tootlikkuse kasvu		

↔	⋮	×
terms		
hinna_tõus	4,634	11.15 ...
hinna tõusu		
hindade_tõus	2,642	10.38 ...
hindade tõusu		
palga_tõus	1,205	9.28 ...
palga tõus		
temperatuuri_tõus	1,096	9.15 ...
temperatuuri tõusu		
elektrihinna_tõus	1,032	9.06 ...
elektrihinna tõusu		

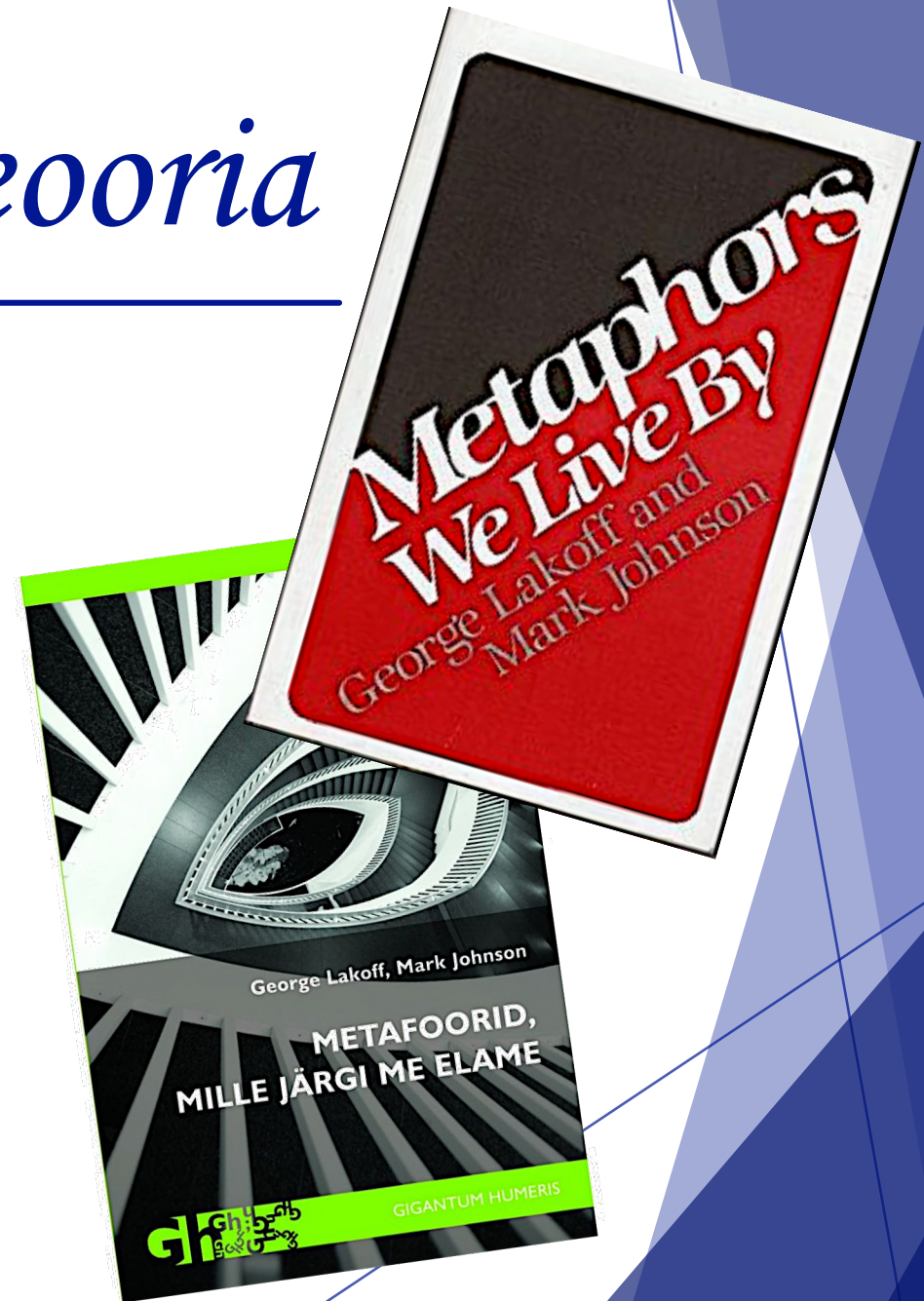
kogusagedus nimisõnafraasi peasõnana

■ kasv ■ tõus

Mõistemetafooriteooria

- ▶ tunnetus ja keel
- ▶ allikvaldkond → sihtvaldkond
  - (a) *Ta on köögis.*
  - (b) *Ta on masenduses.*
- ✓ RUUM → EMOTSIOON
- ▶ ROHKEM ON ÜLAL, VÄHEM ON ALL
  - ✓ *palk tõusis*

Mõõdetavus ja skaalad

▶ tase, määr, järk, aste, kategooria, tasand jms

✓ (1) Ta ütles, et allveelaeva sisemuses *tõusis temperatuur* kohati 8000 kraadini.

▶ arv, hulk, maht, kogus, sisaldus jms

✓ (2) *Laenude maht suurenes* samal ajal 17,7 miljardilt kroonilt 21,1 miljardini.

(3) Tegemist on pinnaveega, mille *orgaanilise aine sisaldus on kõrge*, kusjuures see on viimase kümne aastaga isegi *suurenenud*.

✓ ROHKEM ON ÜLAL, VÄHEM ON ALL

Seos näitajaga

---

(4) Ettevõtte rentaablus oli sel perioodil 35%, mis on harvanähtavalt *kõrge näitaja*.

(5) Kuidas me saame võidelda *kõrgenenud kolesterooli* vastu?

(6) Ettevõtjaile tähendab see *maksukoormuse olulist tõusu*.

▶ SÕNA FRAASI ASEMEL (OSA TERVIKU ASEMEL)

(7) *Suure töötajate arvuga ettevõtetele* on see karistus *kõrge tööhõive* eest.

✓ vrd *kõrge tööhõive määr*

Abstraktsus

---

(8) Seejuures on *suur rõõm*, kui see tehtud saab, kuid see vaev ei ole ka mitte väike.

► analoogia

(9) Norcia asub *kõrge seismilise aktiivsusega* alal.

(10) Aktseptööri *poiste kõrget aktiivsust* ja loo neile selle väljaelamiseks võimalused.

Võrdlus ja astmelisus

---

(11) *Kõrge motivatsiooniga* töötaja pingutab end vabatahtlikult maksimaalselt, et saavutada parimaid tulemusi.

(12) *Pinge tõuseb* viimase piirini.

(13) Avapäeva lõpuks *tõusid* eestlased siiski *kuuendaks*.

✓ paremusjärjestus, hierarhia

(14) Seal on on väga hea haridussüsteem ja *kõrge elatustase*.

✓ HEA ON ÜLAL, HALB ON ALL

Saavutatavus

- ▶ SAAVUTAMATU (VÕI RASKESTI SAAVUTATAV) ON ÜLAL, SAAVUTATAV ON ALL

(15) Me ei saavutaks eriti *kõrgeid tulemusi*, kui ahviksime järgi mujal maailmas toimuvaid suuri nüüdiskunstinäitusi.

(16) Horwich leiab, et verifikatsioonist esitab tõesusele ja arusaadavusele *liiga kõrged nõuded*.

(17) Sageli *kukud läbi* põhjusel, et oled seadnud endale lihtsalt *liiga kõrged ootused*.

Kõrgpunkt

► Üldine seaduspära

SUURUSE mõistestamine KÕRGUSENA on sage ja järjepidev eeskätt siis, kui mõiste seostub mõõdetavusega.

Aga mis edasi?

Bakalaureusetöö

„SUURUSE mõistestamine KÕRGUSENA sõnade kõrge, suur, kõrgenema, suurenema, kasvama, tõusma, kasv ja tõus kasutuse põhjal“

Heike Olmre

Juhendaja professor Renate Pajusalu

2019

